

Helénismus

zimní semestr 2017/2018

**ZÁKLADNÍ KURS K UMĚNÍ A ARCHEOLOGII
OBDOBÍ HELÉNISMU**

AKA100031 (ZK)

Sylabus

2

1. Úvod do helénistické plastiky
2. Umění na dvoře Alexandra Velikého
3. Umění pod vládou diadochů (helénistické dynastie)
4. Portréty intelektuálů
5. Vrcholný helénismus (helénistické baroko, Tarent, pergamská škola)
6. Vrcholný helénismus (pergamská a rhodská škola)
7. Pozdní helénismus (žánr, neoklasicismus, archaistická plastika)
8. Pozdní helénismus (Déllos, řeční umělci v Římě)
9. Helénistická keramika
10. Helénistické mozaiky
11. Helénistické nástěnné malířství.
12. Helénistická architektura
13. Drobné umění

1. přednáška

Úvod do helénistické plastiky

3

PROBLÉM CHRONOLOGIE POSLEDNÍ TŘETINA 4. STOLETÍ PŘ. KR. OBECNÉ RYSY NOVINKY LÝSIPPOS A JEHO ŠKOLA.

Periodizace helénismu

4

- G. Krahmer (Stilphasen der hellenistischen Plastik, 1924) –
- raně helénistická doba 300 – doba velkého věnného daru attalského.
- středně helénistická doba do doby Telefova vlysu
- pozdně helénistická 2. polovina 2. století po. Kr.
- R. Horn (1972)
- raný helénismus 300-260
- střední helénismus 260-210
- vrcholný helénismus 210-160
- pozdní hel. 160-100 př. Kr.
- A. Linfert
- Rozlišuje pouze dvě fáze – před a po začátku římského pronikání do východního Středomoří.

- J. J. Pollitt
- 323-275 doba diadochů
- 275-150 doba helénistických království
- 150-31 řecko-římská fáze

- R.R.R. Smith
- 330-270 Alexandr a diadochové – raný
- 270-150 helénistická království – střední
- 150-30 římský vliv a později dominance – pozdní

- Jinde se helénismus dělí na:

• raný	320-225
• střední	225-150
• pozdní	150-30

Některá specifika vývoje, novinky

5

Plinius, když píše o helénismu, pojednává syny Lýsippa a pak až 2. pol. 2. stol. př. Kr.

významným momentem pro vývoj helénistické plastiky bylo vydání zákona o zákazu bohaté sochařské výzdoby náhrobních stél v Athénách (Demétrios Faléřský v roce 317/316 př. Kr.)

mnoho attických umělců si musí hledat živobytí jinde (Alexandrie a Antiochie aj.)

zakázky pro umělce přicházejí častěji od soukromých patronů, méně od obcí

v helénismu dochází k dotvoření základních typů: ženského aktu a dětské postavy

Chronologie helénistické plastiky

6

básník Menandros

různé datace: 300 př.
Kr. – 30 př. Kr.

Chronologie helénistické plastiky

tzv. mladík z Tralles

na základě polykleitovské hlavy
byl datován do 5. století př. Kr.

na základě zkřížených nohou
podobně pojatých jako na
pozdně klasických stélách, do 4.
století

jako dílo post-lýsippovského
realismu do 3. století

nejčastěji se datuje do pozdního
helénismu pro jeho eklektický,
smíšený realisticko-neoklasický
charakter

některými je datován do doby
Hadriánovy

získáváme tak rozpětí asi 600
let, do nichž lze toto dílo datovat

Chronologie helénistické plastiky

Tzv. Alexandrův
sarkofág

325-311 př. Kr.

datován archeologicky a
historickými
souvislostmi (Abdalony
mos)

Chronologie helénistické plastiky

Týché Antiochijská od
sochaře Eutychida

cca 300 př. Kr. podle
literárních zmínek

Chronologie helénistické plastiky

ptolemaiovské
fajánsové tzv. „vázy
královen“

cca 270-204, odráží
jasně styl v plastice

Chronologie helénistické plastiky

12

Bereníké II. (243-221 př. Kr.), žena
Ptol. III., Museum J. P. Gettyho

Arsinoé III. (žena Ptol. IV.), asi 220-
200 př. Kr., Britské museum

Chronologie helénistické plastiky

Demosthénův portrét
od Polyeukta

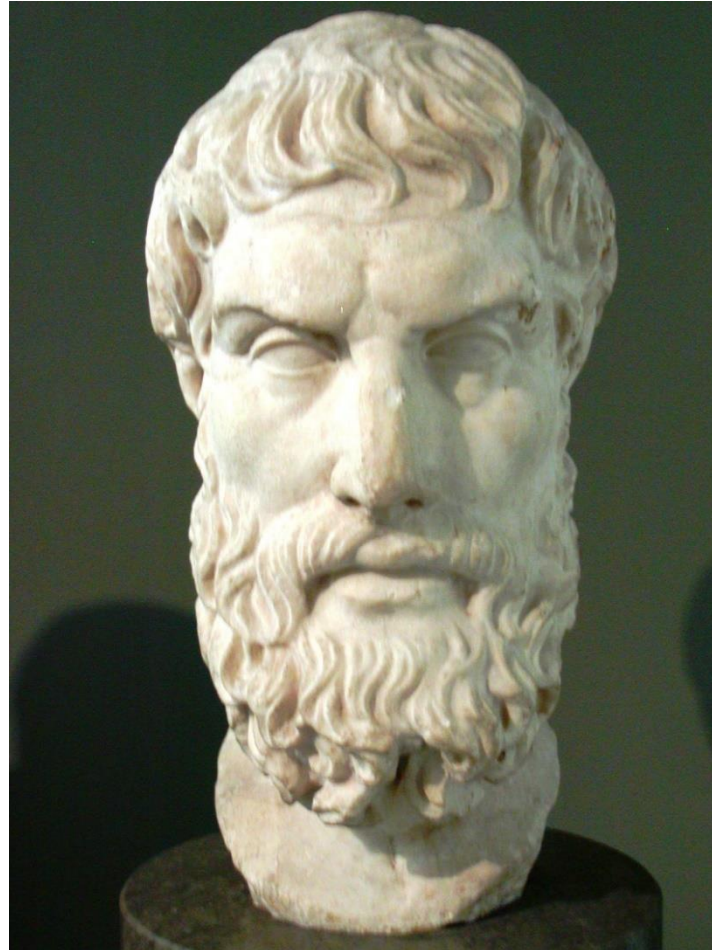
280 př. Kr. podle
literárních zmínek

Chronologie helénistické plastiky

portréty Epikúra,
Hermarcha a
Metrodóra

datovány cca 300-250
(nejisté, mohly být také
posmrtné)

Chronologie helénistické plastiky

15

socha kněžky Nikésó z Priéné
1. pol. 3. stol. podle nápisu

Themis od Chairestrata, Rhamnús
300-250 na základě dedikačního nápisu

Chronologie helénistické plastiky

16

„Velký věnný dar“ Attala I.
230-200 př. Kr.
mnoho detailů diskutabilních

Dioskuridés a Kleopatra z Délu
138/7 př. Kr.
(Isis 128/7, datace odvozené z nápisů)

Chronologie helénistické plastiky

17

Alexandrův sarkofág
325-311 př. Kr.,
datován z kontextu
archeologicky a
s historicky
(Abdalonymos)

malé votivní a
záznamové reliéfy cca
317 a 294 př. Kr.,
datováno nápisy

Týché Antiochijská od
Eutychida, cca 300 př.
Kr., datováno podle
literárních zmínek

portrét Demosthénův
od Polyekta, 280 př.
Kr., datováno podle
literárních zmínek.

portréty Epikúra,
Hermarcha a
Metrodóra, datovány
cca 300-270 př. Kr.
(nejisté, mohly být také
posmrtné)

socha kněžky Nikésó, 1.
polovina 3. stol. př. Kr.,
datováno podle
epigrafického rozboru
nápisu

socha Themidy z
Rhamnuntu od
Chairestrata, 300-250
př. Kr., datováno na
základě dedikačního
nápisu

tarentská hrobová
plastika, cca 325-275
př. Kr., některé
pozdější - do 250.

Velký věnný dar Attala
I., 230-200 př. Kr.,
mnoho detailů
diskutabilních

ptolemaiovské
fajánsové „vázy
královen“, cca 270-204
př. Kr., odráží jasně styl
v plastice

Chronologie helénistické plastiky

18

sochy z Diova oltáře
v Pergamu, datovány
180-160 př. Kr., dle
historického kontextu

Dámofontova skupina
z Lykosúry, 180-160 př.
Kr., třebaže tato datace
je kontroverzní, možná
i pozdější

monument Aemilia
Paulla v Delfách, 167
př. Kr., datováno podle
bitvy u Pydny

Athéna a jiné
neoklasické sochy
Eubulidovy, cca 130 př.
Kr., podle literárních,
epigrafických a
archeologických
dokladů

Dioskuridés a
Kleopatra z Délu, 138/7
př. Kr. a Isis 128/7 př.
Kr., datace odvozena
z nápisů.

pozdní portréty z Délu,
historické okolnosti je
datují mezi 166-69 př.
Kr., přičemž většinu lze
datovat 100-88

plastika z vraku u
Mahdie, datace
potopení lodi do
1.čtvrtiny 1. stol. př. Kr.
je termínem ante quem

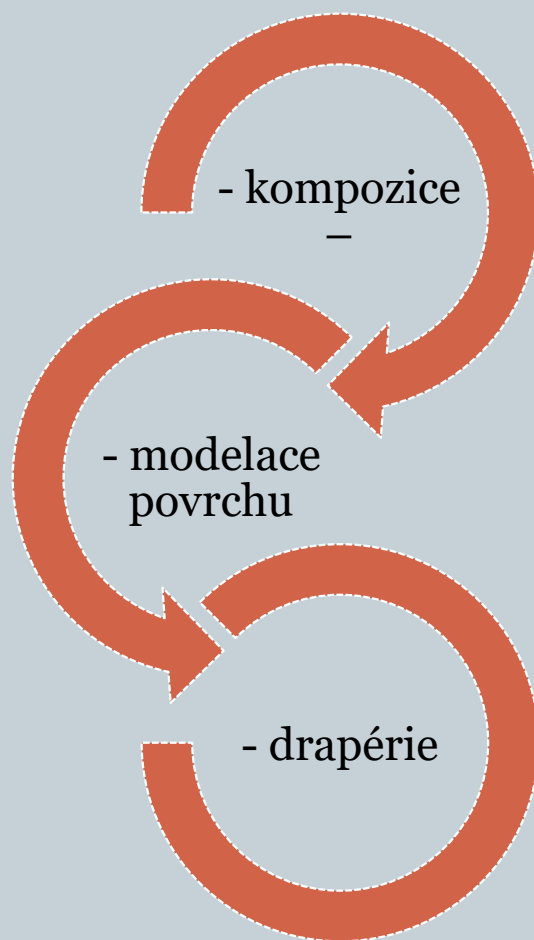
Stefanův jinoch, asi 50
př. Kr., na základě
Stefanova vztahu
s Pasitelem

vlysy z chrámů
Artemidy Leukofryéné
v Magnésii a Hekaté
v Lagině, které lze
patrně datovat do 150-
100

Níké Samothrácká, 190
př. Kr., je-li souvislost
mezi ní a bitvou u
Magnésie

Kritéria pro dataci ostatních děl

19

- Gerhard Krahmer zavedl už ve dvacátých letech rozdělení fází podle kompozice
- -prostý styl - asi 300-220 př. Kr., pro níž je typická uzavřená forma; linie postavy a drapérie směřují k jednomu bodu
- -patetický styl po roce 220, otevřená forma
- -jednopohledová kompozice, koncem 2. století a v 1. století př. Kr.
- - JE TO ALE SLOŽITĚJŠÍ

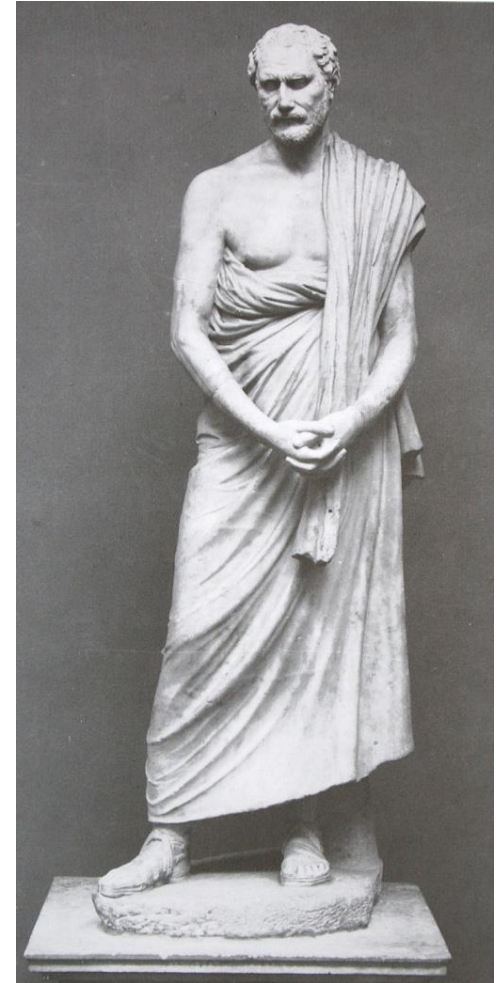
Příklady uzavřené formy

20

Dívka z Antia

Dívka „Conservatori“

Demosthenés

Příklad otevřené kompozice

Poseidon z Mélu

Modelace povrchu

22

hluboké prorývání, vlnění povrchu

přehnaná „oteklost“ (plasticita) anatomických detailů po způsobu gigantomachie na pergamském oltáři napovídá dataci na konec 3. nebo počátek 2. století

umírněný realismus ve stylu Polyeuktova Demosthénéa dává tušit dataci do počátku 3. století př. Kr.

hladké plochy s ostrými hranami, jako je tomu u Eubulidovy Athény, naznačují vznik ve druhé půli 2. století

tato kritéria je třeba ovšem použít zásadně v kombinaci s jinými

Draperie

23

V helénistické plastice si lze splést drapérii 2. a 3. století, protože styly běží souběžně, vrací se a podobně.

Rané a střední 3. století je charakterizováno Chairestratovou Themidou, odrážející kompozici 4. století. V podstatě vyvážená a spořádaná drapérie.

V rannější plastice měla drapérie tendenci se podřizovat konturám těla, teď je jen označuje, lemuje. Látka si žije vlastním životem.

Také u Demosthéna a u Níkésó z Priéné.

Draperie

24

Ke konci 3. století se setkáváme s novou tendencí na vázách ptolemaiovských královen.

Oděv je stažen hned pod ňadry a okolo nohou tvoří neforemnou, pytlovitou formu, takže celá figura působí kónicky.

Ve druhém století se tento trend spojuje s prohlubováním nezávislosti u drapérie na křivkách těla, například socha „Tragoidia“

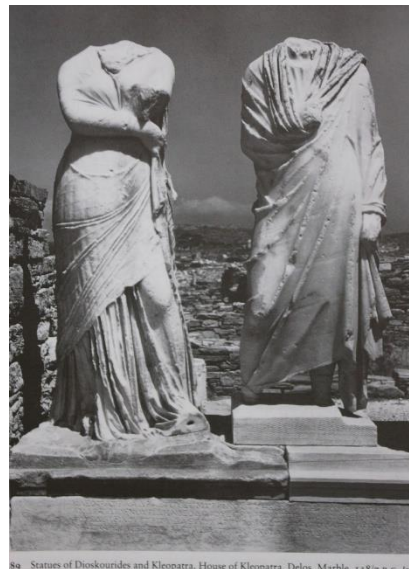
Drapérie se dostává do protikladu či konfliktu s pohybem a tvarem těla.

Znovu se vrací móda tzv. průsvitné drapérie

Ne odhalení těla pod oděvem, ale prosvítání spodního oděvu

Drapérie – příklady vývoje

25

89 Statues of Dioskourides and Kleopatra, House of Kleopatra, Delos, Marble, 148-147 B.C.

Lýsippos a jeho škola

26

PLINIEM JE DATOVÁN DO 13 OLYMPIÁDY (327-324)

NĚJAKÁ ANEKDOTA HO PŘIPOMÍNÁ JEŠTĚ V ROCE 316

S

PLINIUS LÝSIPPA ZAHHRNUJE MEZI 6 NEJVlivnějších sochařů vedle POLYKLEITA, FEIDIA, MYRÓNA A PYTHAGORA)

STARŠÍ ZOBRAZOVALI ČLOVĚKA JAKÝ JE, ON TAK, JAK VYPADÁ

Apoxyomenos

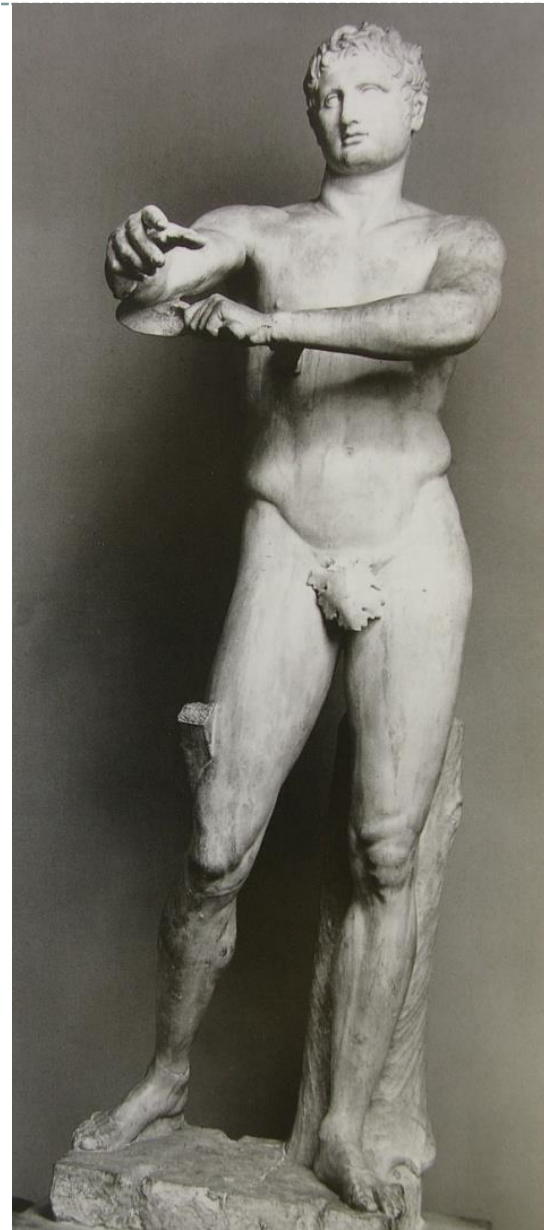
mladý atlet,
seškrabující si z těla olej
a prach

rozložená váha, vzniká
dojem napětí,
momentky

menší hlava – změna
proporcí

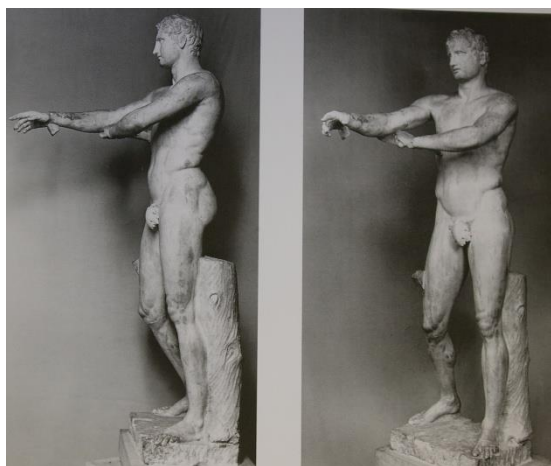
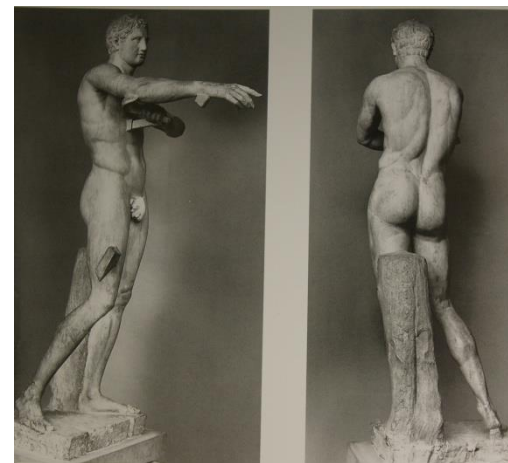
otevření do prostoru

výchozí bod pro rozvoj
více/mnoha
pohledovosti

Lýsippos a jeho škola

28

Apoxyomenos – problém identifikace

29

- Tzv. Chorvatský Apoxyomenos
- Nalezen roku 1996 v moři u břehů Ch.

Lýsippos a jeho škola

Řada římských Érotů byla inspirována lýsippovou sochou Éróta, vytvořenou pro svatyni v Thespiiai

Lýsippos (?) – Kairos, opilý Hérakles

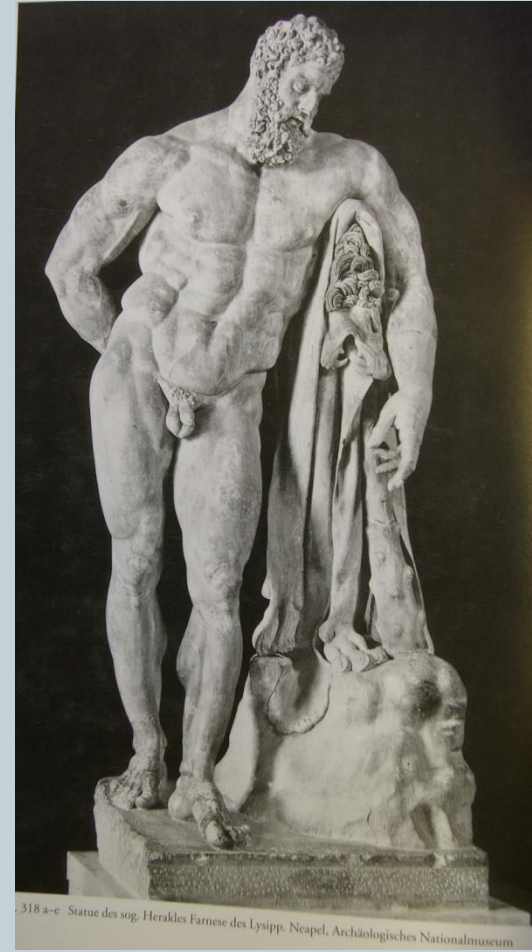
31

Kairos – bůh příhodného času

Lýsippos (?) – Hérakles Farnése

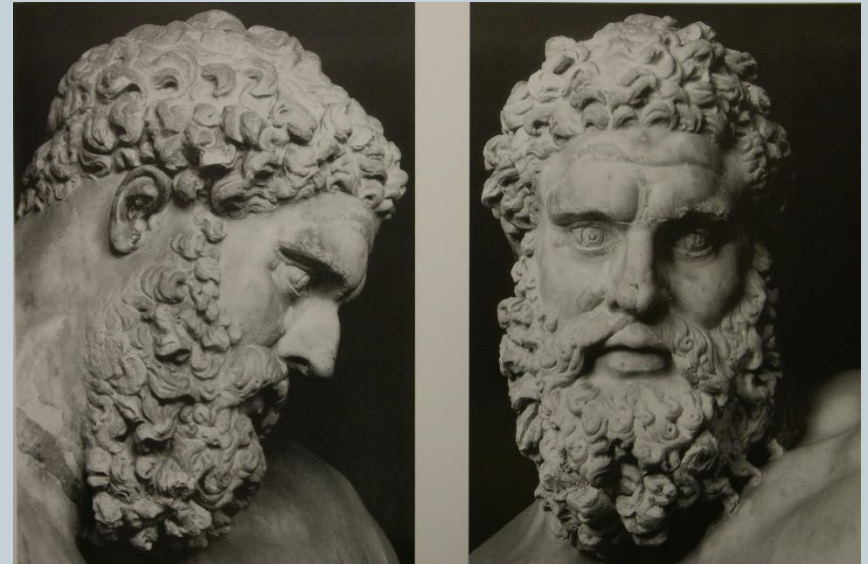
32

318 a-c Statue des sog. Herakles Farnese des Lysipp. Neapel, Archäologisches Nationalmuseum

Lýsippos (?) – Hérakles Farnése

33

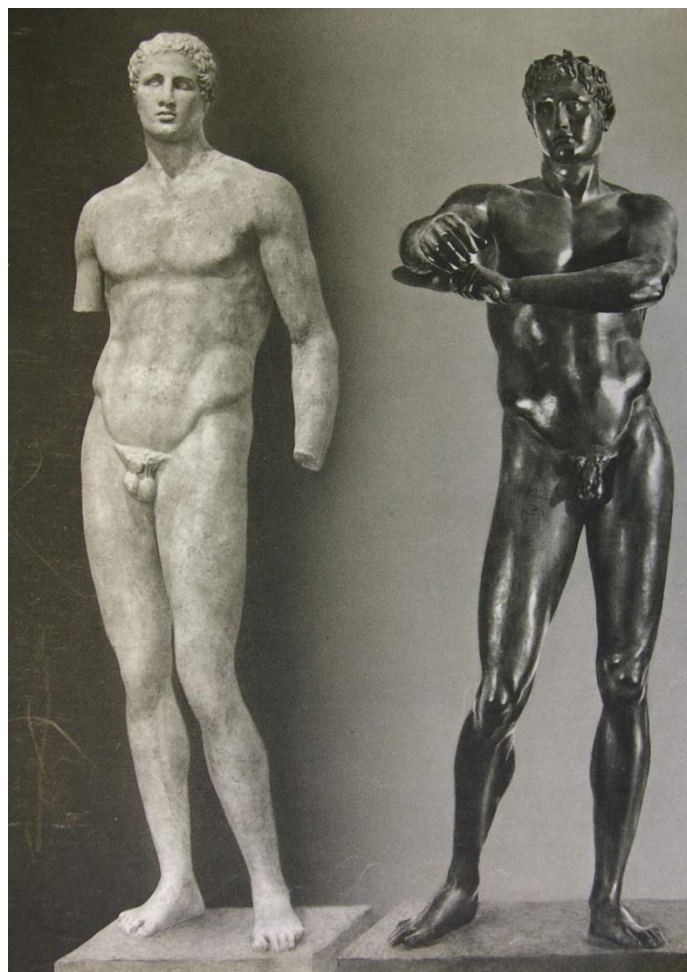

Dáochův monument v Delfách

34

srovnání Apoxiomena a Agia

Lýsippova škola

Atlet s olejem

Mnichov, Glyptotéka
(také Drážďany,
Albertinum)

KONEC

37